

Vital, Sophia ve Şti. - Robotların Hukuki Kişiliğinin Arayışında^(*)

Pagallo, U., Vital, Sophia, and Co. -
The Quest of the Legal Personhood of Robots

Ugo PAGALLO^(**)

Çeviren: Arş. Gör. Ceren SOYDAN^(***)

Öz

Bu makale günümüz yapay zeka robotlarının hukuki kişiliği statüsü tartışmalarını ele almasının yanında, bilim insanlarının ve politika belirleyicilerin, bu yapay zekalı temsilcilerin hukuki temsilciliğini, hukuki kişilik statüsüyle nasıl karıştırdıklarını ele alır. Bu çalışma, alandaki son trendleri de göz önüne alarak, iki yönlü bir tutumu benimser. İlk olarak politika belirleyiciler, yapay zekalı (AI) robotların sözleşmeler ve ticaret hukuku alanlarındaki faaliyetleri için, örneğin dağıtılmış sorumluluğa yönelik karmaşık durumlardaki hukuki temsilciliğin yeni biçimleri üzerinde kafa yormalıdır. İkinci olarak, AI robotlarına tam hukuki kişilik tanımayı öngören her önerme yakın gelecek bakımından bir tarafa itilmelidir. Ancak, Ekim 2017'de Suudi Arabistan'dan vatandaşlık alan ilk AI uygulaması olan Sophia'yı ne yapacağız? Kabul edilmelidir ki, bir kimseye veyahut bir şeye, hukuki kişiliğin tanınması- her zaman olduğu gibi- salt rasyonel seçimlere veya deneysel delillere dayanmayan, ziyadesiyle hassas bir siyasi mevzudur. Takdir yetkisi, keyfilik ve hatta garip kararlar bu kapsamda rol oynayabilir. Oysa hukuk sistemlerinin, insanlara ve şirketler gibi yapay varlıklara statülerini tanımlarının normatif nedenleri, günümüzde AI robotların hukuki kişiliğinin arayışında taraf tutmamıza yardımcı olur. Yurttaş Sophia gerçekten de bilinçli midir veya zalim bilim insanlarının sapan ve oklarından etkilenir mi?

Anahtar Kelimeler

Yapay Zeka, Vekil, Sorumluluk, Kişilik, Yükümlülük, Robotik.

Abstract

The paper examines today's debate on the legal status of AI robots, and how often scholars and policy makers confuse the legal agenthood of these artificial agents with the status of legal personhood. By taking into account current trends in the field, the paper suggests a twofold stance. First, policy makers shall seriously mull over the possibility of establishing novel forms of accountability and liability for the activities of AI robots in contracts and business law, e.g., new forms of legal agenthood in cases of complex distributed responsibility. Second, any hypothesis of granting AI robots full legal personhood has to be discarded in the foreseeable future. However, how should we deal with Sophia, which became the first AI application to receive citizenship of any country, namely,

^(*) Pagallo, U., Vital, Sophia, and Co.- The Quest of the Legal Personhood of Robots, *Information*, 2018, 9, 230, <https://doi.org/10.3390/info9090230>.

^(**) Torino Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Lungo Dora Siena 100, 10153 Torino, İtalya,
E-posta: ugo.pagallo@unito.it,
TeL: +39-011-6706903.

^(***) İnönü Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Roma Hukuku Anabilim Dalı,
E-posta: soydanceren@gmail.com,
Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-2056-6680>.

Saudi Arabia, in October 2017? Admittedly, granting someone, or something, legal personhood is -as always has been- a highly sensitive political issue that does not simply hinge on rational choices and empirical evidence. Discretion, arbitrariness, and even bizarre decisions play a role in this context. However, the normative reasons why legal systems grant human and artificial entities, such as corporations, their status, help us taking sides on today's quest for the legal personhood of AI robots. Is citizen Sophia really conscious, or capable of suffering the slings and arrows of outrageous scholars?

Keywords

Artificial Intelligence, Legal Agent, Liability, Personhood, Responsibility, Robotics.

1. GİRİŞ

Robotların hukuki kişiliği, günümüz teknolojisinin getirdiği normatif sorunlara yönelik güncel tartışmaların popüler bir konusudur. Örneğin 2007’de, Carson Reynolds ve Masatoshi Ishikawa *Robot Haydutlar (Robot Thugs)* senaryolarını ortaya attılar. Bu senaryoya göre bu robotlar, suç işlemeyi seçen ve nihayetinde suç tasarlayan makinelerdir. Yazarların amacı, bu makinelerin ne derece sorumlu tutulup tutulamayacaklarını ve ne derece sorumlu tutulabileceklerini belirlemektir[1]. Üç sene sonra, temsil ve cezai sorumluluk üzerine olan bu analizi, sözleşmeden doğan ve sözleşme dışı sorumluluk alanlarına genişlettim[2]. Reynolds ve Ishikawa’nın yarattığı *Piccioletto Roboto*’ya hürmeten, sonraki çalışmam, akıllı AI sistemlerinin, cezai hesap verebilirlik, ihmal veya insan kastı gibi hukukun temel direklerini nasıl etkileyebileceği hakkında kısa ve öz bir fenomenoloji ortaya koydu [3]. 2013’de, bu analizi *Robotların Hukuku (The Laws of Robots)* adlı monografimde topladım [4]. Bu eserde, üçlü bir soyutlama önerdim. Böylelikle robotların ve AI sistemlerinin hukuki kişiliklerine dair tartışmaya atıfta bulunmayı amaçladım. Şöyle ki:

- i. Robotların anayasal haklarıyla beraber gerçek manda hukuki “kişiler” olarak hukuki kişilikleri (örneğin, Avrupa Birliği’nin neredeyse yirmi yıl boyunca kendi hukuki kişiliği olmaksızın varlığını sürdürmesi dikkate değerdir);
- ii. Sözleşmeler ve ticaret hukuku alanında robotların hukuki sorumluluğu (örneğin, köleler, Roma hukukuna göre ne hukuki kişilerdi ne de insan sayılıyorlardı; ancak yine de ticaret hukukunda belli derecede sorumlulukları söz konusuydu);
- iii. İnsanların, başkalarının davranışlarından doğan sorumluluğuna dair yeni tiplerin eklenmesi, örneğin, AI faaliyetlerinden doğan sözleşme dışı veya haksız fiil sorumluluğunda (mesela, ayıplı mallarda sorumluluk davaları. Yerel düzenlemeler ürünün yapısına dair veri ve bilgi içerse de, AI’nın yapay öğrenme (*machine learning*) teknikleri, güncellemeleri veya diğer yenilemelerle ortaya çıkan uyarlanabilen ve dinamik yapısının “ürün”de ayıba yol açabileceği hususunu anlamamız açıklıktan uzaktır).

Bu çerçeveye karşın, bu çalışmanın amacı, bu üçlü duruma, bilim, teknoloji ve bu alanların geçmiş yıllardaki normatif mücadelesini dikkate alarak, AI robotlarının hukuk alanında nelere sahip olabileceğine ışık tutmaktır. Şimdilik çoğu hukuk sistemi, AI robotların davranışlarını insan etkileşiminin basit araçları şeklinde düzenlediğinden; bu mahiyetiyle sistemde başkalarının davranışlarından sorumluluk kaynağı şeklinde yerini almıştır [4]. Peki teknolojideki gelişmeler bu geleneksel çerçeveyi etkilemiş midir? İnsansı robotlar gibi belli bir takım AI teknolojisi ile beraber, bu türdeki robotlara tam hukuki kişilik ve vatandaşlık tanımaya hazır olmalı mıyız? Yoksa böylesi bir hukuki düzenleme, AI robotların sorumlu tutulması, “AI hukuki kişinin koruyabileceği oldukça istikrarsız ahlaki menfaate” ağır basacağından, ahlaki açıdan gereksiz ve hukuki açıdan problemli mi olacaktır[5]?

Bu hususlar hakkında kapsamlı bir görüş sunma ümidiyle, bu makale üç bölüm olarak hazırlanmıştır. İlk odak noktası, faydaları ve tehditlerini vurgulamak maksadıyla, AI teknolojisi ve robotik alanındaki güncel trendler olmuştur. İkinci olarak, günümüzdeki AI robotlarının hukuki kişiliği ve onların sözleşmeler ve ticaret hukukundaki hukuki hesap verebilirliklerine dair öne çıkan tartışmaya dikkat çekilmiştir. Son olarak, analiz, hukuki hesap verebilirlik durumuna veya hukuki sistemdeki diğer vekillerin sorumluluk kaynağı oluşuna karşılık AI robotlara tam hukuki kişiliğin tanınmasının artıları ve eksileri üzerinde durulmuştur. Tutucu insan-merkezci olma dolayısıyla sert şekilde eleştirilme pahasına, çalışmanın sonuç kısmı, AI robotlarının hukuki kişiliğine yönelik böyle bir arayışının, bu alandaki sıra dışı gelişmelerin tetiklediği daha ehemmiyetli olan hususlar üzerinde önceliği olmaması gerektiği yönündedir.

2. ROBOTİK ALANINDAKİ GÜNCEL TRENDLER

Günümüz AI robotlarının hukuki kişiliği üzerine ışık tutabilmemiz için, bu tartışmayı kısaca aydınlığa kavuşturmamız önemlidir Robotlar, üretim faaliyetlerini elli yıldan fazla zamandır yürüten, yarı veya tam otonom olarak tekrar programlanabilen makineler olarak yaratılmıştır. George Devol ve Joseph Engelberger’in araştırmalarından ilham alınarak, robotlar, otomobil sektöründe, örneğin, UNIMATE robotu, pres dökümü ve nokta kaynağı yaparak, General Motors’un New Jersey fabrikasında 1961 senesinden beri istihdam ediliyorlardı. 1980’li yılların başlarında robotların otomobil sektöründe bu türden kullanımları kritik bir hal aldı. Japon endüstrisi, bu teknolojiyi fabrikalarında büyük oranda kullanmalarıyla beraber maliyetlerini düşürerek araçlarının kalitesini artırdı ve stratejik bir rekabet gücü kazandı. 2000’li yılların başlarına kadar bu trend, robotiğin otomobil endüstrisine fazlasıyla bağımlı olduğu algısına sahip kişiler nedeniyle devam etti. Dikkat çekici olarak, Birleşmiş Milletler Avrupa Eko-

nomik Komisyonu (*United Nations Economic Commission for Europe*) ve Robotik Uluslararası Federasyonu (*International Federation of Robotics*) yayınladıkları *Editorial*'da, Åke Madesäter şu riski dile getirdi: "1997-2003 yılları arasında İspanya otomotiv endüstrisi, tüm yeni robot donanımlarının %70'ini aldı. Fransa, Birleşik Krallık ve Almanya'da bu değerin karşılığı %68, %64 ve %57 değerlerine ulaşmıştır"[6].

Oysa Birleşmiş Milletler'in aynı yıllarda çıkardığı rapora göre, robotik alanı birçok bilim insanına göre bir yoğun bir dönüşüm, adeta bir "devrim" geçirmiştir [7, 8]. Bu çeşitlendirmenin ilk adımı, petrol boru hatlarının, petrol kulelerinin ve benzerlerinin uzaktan keşif ve tamiri için kullanılan su yüzeyi ve su altı insansız araçları, "UUV'leri" ilgilendiriyor. Bu robotik uygulamaları 1990'ların ortalarından beri şaşırtıcı bir tempo geliştirmeye başlamıştır. Sonrasında, 2000'li yılların ortalarından itibaren sıra askeri alanı allak bullak eden insansız hava araçları ("İHALar"), veya sistemlerinin ("UAS") zamanıydı[9]. Birkaç yıl sonra, sürücüsüz araçların ortaya çıkışının zamanı gelmişti: Nevada Valisi Haziran 2011'de bir düzenleme imzalayarak yürürlüğe sokarak insansız araçların kamuya açık yollarda kullanımına izin veren ilk düzenlemeyi getirirken; sonradan diğer eyaletler de kısa sürede bunu takip ettiler. Eylül 2017'de, Temsilciler Meclisi, otonom araçların düzenlemesinin federal düzeydeki çerçevesini sağlamayı amaçlayan *Self Drive Act* adlı bir yasa çıkardı. Mevcut tam teçhizatlı robotlar, kişisel ve ev içi kullanım hizmetleri alanındaki, mesela, ev güvenliği ve gözetleme, engelli bireylere destek veya sadece eğlenme amaçlı bir sonraki robotik devrimini ileri sürerken, bu trendin, önemli, iki boyutlu yönünü gözden kaçırmamamız gerekir. Bir taraftan robotlar, gitgide artan bir biçimde internet bağlantısına sahiptirler: bu, robotlar için yerleşik bilgisayarlar gibi geleneksel yaklaşımların eksikliklerini önlerken, bu türden makinelerin programlama gücüne yönelik sorunlar, robotların gerçek dünyadaki nesne tanınması, navigasyon ve görev tamamlama için gerekli bilgileri paylaşmasına müsaade eden internetteki ağ tabanlı belleklere bağlanması temelli sorunlar artan şekilde eleştirilmiştir. Diğer taraftan, robotik alanı, daha çok yapay zeka (AI) gelişmeleri ile iç içe geçmiştir. Hatta bu birbirine geçme o derecede olmuştur ki, robot kelimesinin tanımı son yıllarda evrim geçirmiştir. Kimileri, esas itibarıyla AI araştırma paradigması olan "hisset-düşün-harekete geç" teamülüne göre yaratılmış makinelerle karşı karşıya olduğumuzu ileri sürerler [10]. Stanford AI Laboratuvarı (Kaliforniya) eski direktörü Sebastian Thrun, aynı yönde, robotların "karmaşık bir şeyi algılayıp uygun kararlar verme" yeteneğine sahip makineler olduğu şeklinde bir değerlendirme yapar [8] (s. 77). Her ne kadar henüz ne insanların yapabileceği her işi yapan veya önümüzdeki "yirmi beş yılda" uygun yapay zekayı yaratma sorununa çözüm bulabilen [11] ne de "mevcut jenerasyonu"

[12] yaratabilen makineler erişememiş olsak da; (i) kendi karar alma kurallarını giderek otonom olarak tanımlamakta veya uyarlamakta; (ii) diğer yapay zekalı temsilciler, akıllı cihazlar veya çevrelerindeki insanlarla iletişim halinde olarak bilgi ve yeteneklerini geliştiren; (iii) ve bu türden bir çevrenin uyarılarına kendi özelliklerini, durumlarını uyarlayarak cevap veren [4] yapay zeka öğrenimi sistemleri ile karşı karşıyayız. Bilgisayar bilimleri, AI ve robotik arasında yakınsaklığı mümkün kılan bileşenler arasında daha sofistike istatistik ve olasılık yöntemlerinin gelişimini, yer ve mekanların, akıllı şehir ve domotikler (ev kullanımında yararlanılan robotlar) gibi bilgi teknolojisi dostu ortamlara dönüşmesine aracılık eden yüksek miktarda veri ve muazzam sayısal hesaba dayalı gücün artan uygunluğunu sıralamalıyız.

Blue Frog Robotik'in Buddy'si, Softbank'ın Pepper'ı veya Asus'un Zenbo'su gibi bu türden akıllı makinelerin modelleri, bu kapsamda bahsetmeye değer iki ileri uygulamayı içerir. Bunlardan ilki, Aging Analytics UK tarafından geliştirilen ve Mayıs 2014'te Hong-Kong risk sermayesi şirketi Deep Knowledge'in yönetim kurulu üyesi olarak atanan Vital adlı robottur. Bu atamanın dayanağı, kaynağını, Vital'in yaşa bağlı semptomların tedavisindeki iyi yatırımlara dair öngörüsü ile insanların gözünden kaçabilecek piyasa hareketlerini saptama yeteneğinde bulur. Önümüzdeki yıllarda AI makineleri, uyarlanabilir karar alma kurallarını hassas bir şekilde geliştireceklerdir. Buna bağlı olarak insanların da, karmaşık bir takım bilişsel görevleri robotlara ve AI sistemlere devretme eğilimlerinin artacağını kabul etmek makul olacaktır. Örneğin Ekim 2016'da, OMX'e kayıtlı Fin Tieto şirketi, bir AI uzman sistemi olan Alicia T.'yi, yeni kurulan veri güdümlü ticaret bölümünün liderlik takımı üyesi olarak atmıştır. Tieto'nun web sayfasına göre, Alicia T., yönetici ekibinin tam teşekküllü bir üyesi olmakla kalmayacak; aynı zamanda oy kullanma hakkına da sahip olacaktır: "AI, yönetici ekibin tamamen veri-güdümlü olmasına yardımcı olacak ve veri güdümlü dünyada kayda değer fırsatların kovalanmasında inovatif yollar arayacaktır".

Ayrıca, Hong-Kong menşeli Hanson Robotics şirketinin, Google'ın ana kuruluşu Alphabet ve SingularityNET'in işbirliğiyle geliştirdiği sosyal insansı robot Sophia meselesi vardır. İşbirliğinde bulunan şirketlerden ilki Sophia'nın ses tanıma sistemini, diğeri ise yazılımını sağlamıştır. Nisan 2015'te etkinleştirilen Sophia, kamuoyuna ilk olarak Mart 2016'da, Austin, Texas'ta çıkar. 2018 yılına ait bir Wikipedia girdisine göre, "dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen muhabirler -her ne kadar Sophia'nın anlamlı ifadelerinin büyük kısmının uzmanlar tarafından hazırlandığına inanılsa da- birçok soruya verdiği sofistike yanıtlardan etkilenmişlerdir". Wikipedia'daki bu girdi, bu sırada, şimdi de, "bilimsel komitedeki mübalağa" hakkında ısrarcı olarak güncellenmiştir. Bunun yanında, Ekim 2017'de, Sophia, bir ülkeden (Suudi Arabistan) vatandaşlık hakkı kazanan ilk AI uygulaması olmuştur.

Sophia'nın vatandaşlığı, tam da, Birleşmiş Milletler tarafından insan dışındaki bir varlığa ilk kez bahşedilen ünvanı- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın ilk İnovasyon Şampiyonu seçildikten bir ay sonra tanınmıştır.

Elbette, tıpkı, BM'nin Sophia'yı inovasyon şampiyonu olarak seçmesi merak konusu olacağı gibi, Suudi Arabistan'ın da hangi gerekçeyle vatandaş olarak kaydettiği merak edilecektir. Hatta, birkaç ay önce, Şubat 2017'de, Avrupa Parlamentosu, AB kurumunun, Avrupa Komisyonunu "... uzun vadede robotlar için belirli bir hukuki statünün yaratılması ve böylece hiç olmazsa, en sofistike otonom robotların elektronik kişilik statüsüne sahip olarak tanınması, neden olacakları herhangi bir zarardan sorumlu tutulmaları ve muhtemelen, robotların otonom karar aldığı veyahut üçüncü kişilerle bağımsız olarak etkileşimde buldukları hallere de uygulanacak elektronik kişiliğin keşfedilmesine, analiz edilmesine ve muhtemel hukuki çözümlerinde de dahil edilmesini (içerecek şekilde) göz önüne alınmasına" davet ettiği bir tasarımı kabul etti. (belge §59f).

Kuşkusuz, mevcut AI ve robotik trendleri karamsar bir görüntü ortaya koyar. Örneğin, 2015'te, *Future of Life Enstitüsü*, bu teknolojinin yaratabileceği güçlük ve tehditlere atıfta bulunan açık mektup yayımladı: "Üyeleri -ve savunucuları aralarında Bill Gates, Elon Musk ve Stephan Hawking'in de dahil olduğu- AI alanında sofistike başarılar çoğalırken -bilhassa da otonom robot teknolojisindeki gelişmelerle kesiştiği noktalarda- güvenliğe yeterli derecede dikkat edilmemektedir". Bir sene sonra, Beyaz Saray Bilim ve Teknoloji Politikaları Ofisi, AI ve AI politikaları hakkında halka açık çalıştaylar serisi gerçekleştirdi. Bu çalıştayların sonucunda, şeffaflık araçlarıyla hakkaniyet, hesap verilebilirlik, toplumsal adalet gibi meselelerle nasıl başa çıkılacağına dair bir sonuç raporu yayınlanmıştır [13]. Avrupa Parlamentosu'nun Hukuk İşleri Komitesi ile Birleşik Krallık Avam Kamarası, 2017 yılında benzer raporlar sunmuşlardır. Aralık 2017'de, IEEE Standartları Birliği, bu türden bir teknolojinin getirdiği normatif zorlukları ve etik tehditleri benzer olarak dikkate aldıkları "The Global Initiative on Ethical of Autonomous and Intelligent Systems" (Otonom ve Akıllı Sistemlerin Etik Boyutuna Yönelik Küresel Girişim) belgesini yayımlamıştır. Artan AI robotik uygulamaları ve çeşitlerinden hatta karşıtlarından, kanun koyucuların, uzmanların ve kanaat önderlerinin normatif görüşleri, hukuk sistemlerinin AI robotlarına "elektronik kişilik" tanıyıp tanımamaları hususunu tartışırken, konumumuzu belirlememiz mümkün olabilir mi?

Analizin bir sonraki adımı, günümüz tartışmasında taraf olabilmek için bir miktar soyutlama eklemeyi gerektirir. Metodolojik bakış açısıyla, amaç, hukuk sisteminin bazı elzem noktalarını soruşturmayı mümkün kılan; böylece, analizin gözlemlenebilen ve değerlendirilebilen özellikler bütünü ile uyuşan alan için bir model sağlayacak ara yüzü belirlemektir [4]. Hesap verebilirlik, yükümlülük ve

sorumluluk açısından tehlikede olan hukuki kavramlar bütünü ile hukuki düzenlemelere konu olan teknoloji analizini birbirinden ayırmamız önem taşımaktadır. Sonraki bölümler, sorunun bu ikili yönünü ayrı ayrı incelemektedir.

3. SOYUTLAMA SEVİYELERİ

AI robotlarının hukuki kişiliklerine yönelik günümüzdeki tartışmanın en temel yanlış anlaşılma kaynağı, AI robotlarının davranışlarına konu olan farklı türdeki hususların, çıkarların veya malların, tüm hukuki statülerin gri gözüktüğü bir Hegelyan gecede karıştırılmasıyla alakalıdır. Avrupa Parlamentosu'nun yukarıda bahsedilen Şubat 2017'deki teklifine geri döndüğümüzde, örneğin, "elektronik kişilik ststüsü"nın, robotların uygun hukuki "kişiler" sayılmalarını öngören robotların tam hukuki kişiliğine mi yoksa sözleşmeler ve ticaret hukuku veyahut her ikisinde hesap verebilirliklerine mi dair olduğu açık değildir. Bu karışıklık bilim insanları arasında da tekrar karşımıza çıkmaktadır. Kimileri, bilgisayar temsilcilerinin hukuki temsilci olarak sayılabilmesi için hukuki kişiliğinin gerekli olduğunu öne sürer ve 'temsilci' kurumunun her iki anlamının da botların ve robotlar gibi diğer yapay zekalı temsilcilerin hukuki kişiliğinin istenilebilirliği sorusunu gündeme getirdiğini belirtirler [14]. Diğerlerine göre ise, robotlara hukuki kişiliğinin tanınması, "geçmişimizdeki nahoş paralellikleri hatırlatan" "kölelik tartışmalarına" son vererek "giderek artan bir şekilde teknolojikleşen dünyada insanlığın rolündeki baskıyı yansıtacaktır" [15] (s. 186). Yakın zamanda, AI robotlarının hukuki kişiliği ve hesap verebilirliği hakkındaki karmaşa [5]'te tekrar karşımıza çıkar. Burada, hukuk sistemlerinin, hukuki kişiliğe "saf sentetik varlıklar" şeklinde bahsetmemeleri gerekliliğinin nedeni, ahlaki nedenler ve tüzel kişiliğinin robotlar ve robotların yaratıcıları tarafından suistimal edilmesi; örneğin, ya robotların sorumluluk kalkanı olarak kullanılması veyahut robotların bizzat kendilerinin hakları ihlal eden ve hesap vermeyen varlıklar olmaları ile alakalıdır.

Uygun bir analiz, elmalarla armutları kıyaslamayı sona erdirerek sağlanmalıdır; ki böylesine bir durumda elmalar hukuki hesap verebilirliği, armutlar hukuki kişiliği sembolize eder. (Bu kapsamda, AI robotlarının sorumluluğunun kaynağı olarak, sistemdeki başka temsilcilerin faaliyetleri için öngörülen sorumluluk hipotezi bir kenara bırakılır. Örneğin AB'nin 1985 yılındaki 374 numaralı ayıplı mallardan sorumluluğa dair Direktifi'nin değiştirilmesi çalışması.) Buna paralel olarak, kısaca şöyle özetlenebilecek olan üç farklı tümevarıma dikkat çekilmelidir: (i) eğer elmalar, örneğin robotlar, hesap verebilen temsilciler olarak kabul edilecekse, bu durumda elimizde armutlar olur; (ii) eğer elmalarımız var ise, o halde armutlarımız da olacak ve (iii) eğer elmalarımız yoksa, sonucunda armutlarımız da olmayacaktır.

AI robotlarının hukuki temsilciliği için hukuki kişiliklerine gerek olduğu görüşünü savunan ilk argümana göre [5, 14, 15], sözleşmeler hukukundaki temsilciler gibi, bağımsız, hukuki kişiliklerle esasen iç içe geçmemiş, bağımlı veya sınırlandırılmış hukuki statü türlerini göstermek için Roma hukukunda kölelerin hukuki durumuna başvurmaya gerek yoktur. Nitekim, Avrupa Birliği de neredeyse iki on yıl boyunca kendi hukuki kişiliği olmaksızın mevcudiyetini sürdürmüştür. Dolayısıyla, bilim insanları, herhangi bir AI kişiliği tanımaksızın, farklı türdeki elmaları, örneğimizde, AI robotlarını şirketler gibi kayıt altına almayı veya kendilerine sermaye bahşetmeyi veyahut da bu tipten akıllı makinelerin finansal pozisyonlarını şeffaflaştırmayı tartışabilir. Günümüz araştırmalarındaki incelemeler ışığında, farklı türdeki elmaların, diğer bir deyişle, AI robotlarının ille de armut olmayabileceğini, dolayısıyla da tam hukuki kişiliğin bir biçiminden yararlanmaya hak kazanabileceği sonucuna varmaz.

İkinci bir tartışma normatiftir. AI robotların sözleşmeler ve ticaret hukukunda temsilciler olarak kabul edilmesiyle beraber tüzel kişi gibi davranılması gerektiği iddiasındadır. Bu nedenlendirmenin normatif dayanağı, hukuk sistemlerinin insanlara neden tam hukuki kişilik tanıdığına yatar. Bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, bu türden nedenler, insanların ahlaki statüsü, öz değeri, acı çekme kapasitesi, bilinçlilikleri gibi nedenlerle ilgilidir. Bu referans değer, insan hakları bildireleri geleneğinde, örneğin İnsan Hakları Evrensel Beyanname (UDHR) m. 1 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) protokol n. 13 örneklerinde olduğu gibi, insan haysiyeti kavramıyla belirtilmiştir. Bu ikinci argümanın, farklı tipteki AI robotik temsilciliği türünden yapay temsilcilerin bilinçleri, acı duymaya ehil, duyguları, arzuları, zevkleri veya ıstırap deneyimlemeye ehil olup olmamalarına bakılmadan değerlendirilebilmesi yönü sorunludur. AI robotlarının hukuki temsilciliği ve onların hesap verebilirliğinde tehlikeye olan husus, AI robotik haysiyetinden ziyade ticari ve ekonomik muamelelerin verimliliğinde yatar. AI robotlarının hukuki temsilde, hukuki kişiliklerin olması gerektiği görüşünün savunucuları, örneğin [15], bu türden yapay temsilcilerin, ilk olarak, insanlara tam hukuki kişilik tanınması için hukuk sistemlerinin genelde dikkate aldığı ön koşulların bazılarını haiz olduğu görüşündedirler.

Yine de, bu ikinci görüşün bir diğer şekli de robotların durumunu şirketlerin hukuki kişiliğine benzetir. Her iki durumda da temellendirme şu şekilde ilerler: AI robotlarının ve şirketlerin sözleşmeler ve ticaret hukuku kapsamında temsilciler olduklarını kabul etmemizle beraber, -ekonomik ilişki ve muamelelerin etkililiğine bağlı nedenlerden- robotların tam tüzel kişi olarak kabul edilmesi gerekir. Şüphesiz, AI robotlarının, tıpkı şirketler gibi kayıt altına alınması fikri, bilim insanları arasında popülerdir [16-18]. Diğerleri tarafından iddia edildiği üzere, hatta, “mevcut kanunlar, otonom sistemler için öngörülemeyen düzenleyici çerçeve

oluşturabilir” [19]. Bu görüşe göre, AI robotların bir şirketi “mesken tutabileceği” ve “böylelikle tüzel kişiliğin bazı durumlarını kazanabileceğinin” kabul edilmesi gerektiğinden, mevcut hukuku değiştirmememiz gerekir [19].

Bununla beraber, ikinci görüşe geri döndüğümüzde, karşımıza üç farklı sorun çıkar. İlkin, AI robotik davranışının hesap verebilirliğine dair sorunlarla başa çıkmada şirket çözümü için AI robotlarının hukuki temsilciliği bilim insanlarının geçmiş yıllarda önerdiği teknik imkanlardan yalnızca biridir. Bilim insanları, yapay zekalı temsilcilerin, sigorta poliçelerinin veya Roma *peculium* kurumunun, yani bir köleye veya hakimiyet altındaki aile evladına malik veya aile reisi tarafından verilen bir miktar para veya malvarlığının kaydını önerilmiştir [4]. Tüm bu vakaların gösterdiği şudur ki; hukuk sistemleri, herhangi bir şirket tipini benimsemeksizin ve dolayısıyla AI robotlarının hukuki kişiliğinin herhangi bir türünü benimsemeksizin, AI robotlarının sözleşmeler ve ticaret hukukunda hukuki temsilciliğindeki zorluklara işaret edebilir. Bir önceki bölümdeki örneklerin ışığında, Sophia’ya herhangi bir vatandaşlık statüsü verilmesini onaylamaksızın, Vital’in veya Alicia T.’nin statüsünün anlam ifade edebileceğini söyleyebiliriz. İkinci olarak, şirketlerin hukuki kişiliklerinin kapsamı, hukuk sistemleri arasında çarpıcı biçimde çeşitlenmektedir. ABD geleneğinin tersine, örneğin, birçok AB şirketleri kendi mahremiyet haklarını veya ifade özgürlüğü gibi kendi siyasi haklarına nail olmadıkları gibi [20]; şirketler, cezai olarak sorumlu tutulamaz [21], vesaire. Bu son senaryo, AI robotlarının hukuki kişiliğini savunanların iddia ettiği görüş ile anlaşmazlık içerisindedir: en azından Avrupa’da, AI robotlarının hukuki kişiliği için şirket çözümü, büyük kayıplarla elde edilen bir zafer olabilir. Üçüncü olarak, robotlara, tıpkı şirketler gibi tüzel kişiliğin tanınmasına karşı çıkanların görüşünü dikkate almamız gerekir. Bu görüşe göre, “insanların yasal hakları zararına iki tip suistimal ortaya çıkabilir- kendilerini sorumluluktan kurtarmak için robotları kullanan insanlar ile bilhassa robotların, insanların yasal haklarını hesap vermeksizin ihlal etmeleri” [5] (s. 285).

“İki suistimal” iddiasına dayanan bu son argüman, hem şirket-görüşünün eleştirisi olarak hem de günümüzde AI robotlarının hukuki temsilciliği ve hukuki kişiliğinin tartışmasının üçüncü tür kafa karışıklığının resmedilmesi olarak anlaşılabilir. Bu duruşun ilk bakış açısına göre, savunucuları, yapay zekalı temsilcilerinin kişiliğinin, insanları, davranışlarının sonuçlarına karşı bir araç olarak koruyarak kalkan görevi göreceği iddiasında bulunmuşlardır. 1989 yılı Ekim ayında Lordlar Kamarası önünde görülen Milletlerarası Kalay Konseyi davası ışığında, “elektronik kişiliğin riski şudur ki, başka hukuk kişilerinin, bilhassa da başka insanların veya şirketlerin haklarını ihlal eden gerçek kişi aktörlerin sorumluluktan kaçabilmesidir” [5] (s. 287). Bu ihtimal gerçek olsa da, tam tersi duruma da dikkat etmeliyiz. Şöyle ki, insanlarla bilgisayarlar arasındaki etkileşim ile bireylerin sorumluluğunun belirlenmesinde esas olan bilgi kapsamının doğal veya yapay varlıkta ne derece olduğu işin

aslıının ne olduğu veya olması gerektiği hususunu ortaya çıkarmayı zorlaştırabilir. İnsanların ve bilgisayarların kümülatif eylemlerine bağlı olan bölüştürülmüş sorumluluk durumları, bazı hukuk sistemlerinin yeni tür cezai hesap verebilirlik hallerini benimseyerek cezasız kalma neticelerine yol açabilir. Kolektif bilgi öğretisi, kusurlu şirket kültürü veya tepkisel şirket kusuru (şirketlerin cezai sorumluluğu) fikri, şirketlerin ve onların otonom cezai sorumluluklarının sorumlu tutulabilmesini belirleme yolları olarak karşımıza çıkmaktadır [22].

Yine de, AI robotlarının sorumluluk kalkanları olarak kullanılmaları riskine ek olarak, "iki suistimal"-öğretisi görüşünün savunucuları, daha da ileri giderek, robotları bizzat kendilerinin, sorumsuz hak ihlalcisi olduklarını belirtirler. Özetle, sorun, hukuki uyumsuzluk durumunda yapay zekalı temsilciyi kimin temsil edebileceği ve bundan da öte, bizim, robotların aczi durumlarıyla nasıl başa çıkmamız gerektiği yörüngesinde döner. Buna karşın, yukarıda gördüğümüz üzere, hukuk sistemleri, AI robotları için, kendilerinin malvarlığına veya banka hesaplarına sahip olması gibi mekanizmalar tesis edebilir. Her ne kadar robotların yaratıcılarının, bu türdeki hesaplara başlangıç sermayesini koymaları gerekse de, "bu hesaplardan para tıpkı girişindeki kolaylık gibi çıkabilir de. Hesabın tükenmesi ile beraber robot, insanların haklarını ihlal ettiği için etkin bir şekilde sorumlu tutulamayacaktır" [5] (s. 288). Cezai acz hali için hapis örneği gibi hukukun geleneksel cezalandırıcı yaptırımları kullanım dışı, yetersiz veya etkisiz olabilir. Bunun sonucu olarak, AI robotlarının arızasını veya manipüle edilmelerinin, insanların suistimallerine yol açan durumları öngörebiliriz. Eğer esaslı bir şekilde saptanıp onarılmazsa, insanları, bu türden yapay zekalı sistemlere sistematik olarak savunmasız hale getirecektir. Ayrıca, 1990'lar jenerasyonunu bilgisayar suçlarını yerel kanun koyucular düzenledikten sonra, yeni tür AI saadet zinciri gibi yeni dalga AI suçları ve kabahatleri beklemeliyiz [22].

Ancak bu hikayeye ilgili, AI robotlarının sorumsuz hak ihlalcileri olarak sayılmasına ilaveten iki sorun daha mevcuttur. Bunların ilki, ampiriktir ve bu türden yapay zekalı temsilcilerin nasıl sorumlu tutulabileceğine dair akademik bir çalışma ve hukuki tedbirlerle alakalıdır. Halbuki önceden de belirtildiği üzere bilim insanları, kayıtlar, sigorta poliçeleri, *peculium*'un modern hali ve benzerleri gibi farklı stratejiler önermiştir. Japon hükümeti gibi bazı kurumlar ise, robotik ampirik test ve gelişimi için, örneğin yaşayan laboratuvar veya *Tokku* gibi özel bölgeler yaratarak çözmeye çalışmaktadırlar. Önemli bir şekilde, Tsukuba özel bölgesi, AI güvenlik yönetiminin ve vergi düzenlemesinin nasıl kontrol altında tutulabileceğini ve nasıl oluşabileceğini anlamak için 2011'de kurulmuştur [23]. Böylece "ikili suistimal"-doktrininin bu kısmı, hukuk sistemlerinin, AI robotlarının hukuki temsilciğini nasıl uygun bir şekilde kontrol altında tutulabileceğine dair ampirik bir mevzu olmaktan çıkararak robotları hesap verebilir hale getiririz.

Bununla birlikte, “ikili suistimal”-öğretisinin daha ileri giden iddiası ne olacaktır? AI robotlarının, sözleşmeler ve ticaret hukukunda salt sorumluluk kalkanı olmasıyla veyahut daha ziyade sorumsuz hak ihlalcileri olmalarıyla beraber hiçbir hukuki kişiliğin tanınmaması gerektiği fikrine inanmalı mıyız?

Argümanın mantıksızlığı, yine elmalarla armutlar, yani sözleşmeler ve ticaret hukukunda AI robotlarının hukuk temsilciliği ile robotların hukuki kişilikleri arasında kalmasıyla ilgilidir. Hukuk sistemlerinin, ekonomik işlerde hesap verebilirlikten bağımsız olarak nasıl kişilik tanıdığına dair bazı örnekler mevcuttur. Gerçek kişilerin haklarına dair, küçükler ve ağır ruhsal hastalığı olanlara hukuki kişiliklerinden mahrum edilmeyip; hastalıklarına veya duygusal ve zihinsel gelişmemişliklerine rağmen belirli birtakım haklarla desteklenmelerini hatırlayalım. 1989 yılı BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde de bu husus düzenlenmiştir. Hukuki kişiler grubu hakkında, Yeni Zelanda’daki Whanganui nehri ve Te Urewera ulusal parkı, Hindistan’daki Ganj ve Yamuna Nehri ve Ekvador’da neredeyse tüm ekosistem gibi hukuki kişiliğin insan olmayan varlıklarca istifade edildiği dikkate alınmalı. Dolayısıyla, soru, AI robotlarının hukuki temsile yetkili olabilmesi için hukuki kişiliğe sahip olabileceği- veya olması gerektiği; veyahut AI robotlarının hukuki kişiliğinin sözleşmeler ve ticaret hukuku bağlamında hesap verebilirliğe konu olabileceği veya tam tersi değildir. Bundan ziyade sorun, hukuk sistemlerinin genelde insanlara bahşettiği hukuk kişiliğinin koşullarının AI robotlarının karşılayıp karşılayamaması ile ilgilidir.

4. HUKUKİ KİŞİLİK OLARAK AI

Bir önceki bölüm, hukuk sistemlerinin insanlara hukuki kişilik tanımalarının bazı nedenleri vurgulamıştır. Felsefi açıdan veya bilim insanlarının benimsediği ideolojik seçeneklere göre, bu türden gerekçeler, sıkça, insani bilinç, kasıt, arzu ve çıkar gibi daha ileri unsurlar yanında insanların ahlaki durumuna ve insan onurunun korunmasına veya acı çekebilme kapasitesine atıfta bulunulur. Bu gerekliliklerin bazıları, örneğin acı çekme kapasitesi ve (belirli bir derecedeki) bilinç, hayvanlar gibi diğer doğal temsilcilerin hukuki kişiliğin kapsamına kadar genişletmeyi akla getirir [24]. Diğerleri, bu türden bir genişletmenin bazı yapay zekalı temsilcileri de kapsayıp kapsayamayacağı hususunu tartışmışlardır. Örneğin Lawrence Solum, 1992 yılında, Yapay Zekaların Hukuki Kişiliği (*Legal Personhood for Artificial Intelligences*) başlıklı ufuk açıcı makalesinde yapay zekalı temsilcilere veya yapay zekalara hak tanıma fikrine üç muhtemel itirazı inceler. Bu üç argüman, “AI’ların İnsan Olmaması” [25] (s. 1258-1262), “Eksik Olan Şey Argümanı” [25] (s. 1262-1276) ve “AI’ların Mal Niteliğinde Olması Gerekliliği” [25] (s. 1276- 1279) şeklinde belirtilir. Solum’a göre, dikkat çekici biçimde, AI robotlarının kişiliğini reddetmek için herhangi bir kavramsal veya

hukuki neden mevcut değildir: hukuk, batıl inanç ve ayrıcalıklardansa, rasyonel tercihler ve ampirik deliller temellerinde kişiliği tanımak üzere yetkilendirilmeli. “Tamamen olası veya kavramsal argümanlara dayanan bir cevabı nasıl vereceğimi bilemiyorum” [25] (s. 1264).

Solum’un AI robotlarına hukuki kişiliğin verilmesi ihtimaline dair argümanını, bilim insanlarının, kavramsal temellerle önceden reddedemeyeceğini kabul edebiliriz. Yine de bu yeni hukuki statüyle beraber gelebilecek üç farklı sorunla yüzleşmemiz gerekir. İlk olarak, “eksik olan-şey sorunu” hususuna parmak basılmalıdır. Belirli bazı bilim insanlarının, AI robotlarının zaten, ceza hukukundaki bilinçlilik koşulunu, “koşulların akli unsurları olan kasıt ve ihmal kusurlarının her ikisini” ile beraber yerine getirdiğini iddia etse de [26] (s.99); mevcut AI robotları, bir kimseye veya bir şeye hukuki kişilik tanımakla ilişkilendirilmiş birçok koşuldandır. Mesela yapay zekalı temsilciler, ne özbilince sahiptir, ne insanlar gibi kasıtları mevcuttur ne de doğru düzgün acı çekebilirler. Bu, otonomluk seviyeleri, özbilinç ve kasıtlarının -ki bunlar, günümüzde AI robotlarına tam hukuki kişiliğin tanınması için tartışmalı olarak yetersizdir- hukukun diğer alanlarında, örneğin, yukarıda 3. bölümde belirtildiği üzere, sözleşmeler ve ticaret hukuku alanlarında yapay zekalı temsilcilerin hukuki temsilciliği, ilgili etkileri doğurmaya elverişsiz olduğunun söylenebileceği anlamına gelmez. Aksi takdirde, vurgulanan şekliyle aynı türden kafa karışıklığına sebep oluruz. Diyelim ki, “iki suistimal”-öğretisini basitçe tersini çevirerek ele alırsak, bu tipten argüman, eğer AI robotları hukuki kişiliğin koşullarını sağlayamıyorsa, bu durumda hukuki temsilci de olamazlar sonucuna varacaktır.

İkinci türden sorun, AI robotlarına hukuki kişilik tanınmasının sonuçlarıyla ilgilidir. İnsanların aldığı otonom kararlara tüm ilgili açılardan benzer otonom kararlar almaya ehil yapay zekalı temsilciler olduklarını kabul edersek, bir sonraki adım, “kişi” kavramının hukuki anlamını tanımak olacaktır ve böylelikle kasıtlı suçlar, anayasal haklar, onur kavramı ve benzerleri büyük köklü bir değişikliğe uğrayacaktır. Solum dahi, “bu şekilde bir yaşam formunun tanınmasıyla beraber, kişilik kavramımız, insan ile kişi arasında ayrılma yaratacak şekilde değişebilir” [25] (s.1268) diyerek bu hususu kabul eder. Keza diğerleri, “yeni tip varlıkların, bir nevi özbilinç geliştirdiğini ve kasti eylemlere ehil oluşlarına dair ampirik bulguların akla yatkın olduğunun görüldüğünü; bu türden oluşumların ortaya çıkışının bilinç, özbilinç ve ahlaki faillik kavramları üzerinden yeniden düşünmemiz gerektiğini aklımızda tutmamız koşuluyla” uyarır [27] (s.558-559). Neticede kimse, bu senaryonun bizi nereye götürebileceğini bilmiyor. Örneğin, ateşli bir AI robotik savunucusu, “kötülük, cezai sorumluluğun bileşenlerinden değildir” argümanını kabul edebilir mi? [26] (s.93). Peki ya AI robotu, mevcut katı hukuki pozitivizm savunucularından ziyade, doğal hukuk geleneğini takip ederse?

Üçüncü tip sorun, günümüz gelişmişliği ile Leibniz'in cehaletimize dair uyarısının arasını nasıl bulacağımız hususu ile ilgilidir: “her aklın, kendinde, gelecekteki değil de mevcut entelektüel kapasitesine bağlı olarak kendi sınırları vardır” [28] (s.115). Bir yandan, AI robotlarının farkındalığı ve dolayısıyla da cezalandırma, caydırıcılık, rehabilitasyon ve aczi ve maddi para cezası gibi günümüzdeki bazı popüler iddialar kolayca manasız bulunabilir [26]. Yine de, diğer taraftan, bu alanda teknolojiye nefes kesen gelişmeler, bilinç, özbilinç ve ahlaki faillik kavramlarını nasıl tekrar değerlendirmemiz gerektiğine hazırlıklı olmamızı önerir. Yukarıda 3. bölümde vurgulandığı üzere, bazı kanun koyucular ve politika belirleyiciler, hukuki deney biçimlerini benimsediler. Japonya hükümetinin, 15 yıl süresince AI robotiklerindeki normatif zorluklara atıfta bulunma yolu olarak pragmatik; yani ampirik test ve gelişim sonucunda şekilde özel bölgeler oluşturması yolu bu duruma örnek verilebilir[29]. Kuşkusuz, AI sistemlerinin istenmeyen faaliyetlerinden sakınmamız ve onları denetim altında tutmamız için, bir tür batılı *Tokku*, akıllı AI sistemleri tarafından tetiklenen tehdit ve riskleri kavrayışımızı arttırır. Buna ek olarak, bu tür sistemlerin, farklı durumlara nasıl tepki gösterdiğini ve robotların ve diğer AI temsilcilerinin insan ihtiyaçlarını nihayetinde karşılamaya yeterli olup olmadığını kavrayabiliriz. Hukuki bakış açısıyla, robotik ampirik testler ve gelişimi için özel bölgeler kurulması bilhassa alakalı gözükmektedir. Zira düzgün bir şekilde, örneğin, “umumi araç paylaşımı” için sürücüsüz araçlar filosu gibi AI ve robotiklerin gelişimine dair bir takım potansiyel mevzulara dayanarak atıfta bulunabiliriz [30]. İnsanlı sürücülerin olduğu geleneksel dünyada, çoğu hukuk sistemi - zorunlu sigorta poliçelerine ek olarak- trafik kazaları mağdurlarına kamu fonları sunmak zorunda kalır. Bunun bir örneği 2005 yılında çıkarılan 209 numaralı İtalyan Kanun Hükmünde Kararnamesi'dir. Öngörülebilir otonom araçlar dünyasında, sorumlu AI araç sistemleri hipotezi bir anlam ifade edebilir. Zira sistemin tasarımının içine işlenmiş dijital *peculium*, akıllı AI'yı, trafik kazalarındaki kurbanları için kurulan kamu fonlarının karşı tarafında temsil edebilir. Benzer şekilde, önceki İtalyan veri koruma otoritesi, AB Veri Koruması Regülasyonu'nun 28. maddesine uygun olarak robotların yakında “veri işleyiciler” olabileceğini önermesi kayda değerdir [31].

Olsa da olmasa da, bu türden hukuki deneyim ve pragmatik yaklaşım AI robotlara tam hukuki kişiliğın tanınmasıyla son bulsa da bulmasa da, hukukun direklerini ve tüzel kişilik fikri gibi bu türden temel kavramlarının nakledilmesi ile beraber elbette Leibniz'in güncel “ufuk” sorusunun ötesine gider. Aynı zamanda, ilk robotik vatandaş olan ve BM tarafından ödüllendirilmiş ilk insan-dışı varlık olan Sophia'dan da bahsettik. Yazı boyunca özetlenen *Pace* ampirik görüşleri ve kavramsal çalışmaları özetlemiştir. -Bu alandaki 25 yıldan fazla süre-

dir süregelen akademik çalışmalarını dikkate alarak- bu hukuki adımların gerekçeleri neler olabilir? UDHR'nin 1. maddesi ve AIHS'nin 13 numaralı Protokolü'nü ciddiye alırsak, Sophia'nın onuru nerede olmalıdır? Gerçekten bilinci var mıdır? veya zalim bilim insanlarının sapanlarından ve oklarından ıstırap çekmeye ehil midir? Artık bu makalenin sonuç kısmına geçilebilir.

5. SONUÇ

Bilim insanları, defaatle, kişilik kavramının hukuk alanında bir hayal ürünü olduğunu vurgularlar. Roma hukukçuları "kişilik" kavramını tiyatrodaki aktörlerin giydiği maskeden kurtardıysa da, onların hukuki kişilik kavramları günümüzdeki kişiliğin tanımına benzememektedir. Romalıların, özgür veya azatlı statüsündeki kimselerin veya benzerlerinin hukuki faaliyetlerde veya hukuki bir süreçte tarafların rolü fikrinin tersine; günümüzde kişilik kavramını, kendisi haklara sahip olabilen (ve borç altına girebilen) hukuk süjesi şeklinde ilişkilendiriyoruz. Bu tanım, Thomas Hobbes'un *Leviathan*'ının 16. bölümünde karşımıza çıkan ve kökenlerini 1200ler ve 1300lerde Kanon hukuku alimleri tarafından tartışılan fikirlerde bulunmaktadır. Örneğin Bartolus de Saxoferrato (1313-1357), *Digestum Novum* Şerhi (*Commentary on Digestum Novum*) [32] eserinde, manastır gibi yapay bir kişinin, gerçek kişiden ziyade her şeye rağmen "gerçek adına ayakta kalan" (*pro vero*) varlık olduğunu onaylar [32]. Gerçek kişiler ve yapay kişiler, insanlar ve elçilik veya şirket gibi tüzel kişiler arasındaki bu denkleştirme, 1800'lerde hukuki pozitivizm ve hukuki şekilcilik ilkeleriyle galip gelmiştir. Büyük Roma hukukçusu Friedrich August von Savigny, *System of Modern Roman Law* (1840-1849) ed. (1979) adlı eserinde görüşünü açıklığa kavuşturur. Burada Savigny, sadece insanların hak sahibi olabileceği ve borç altına girebileceğini; ancak hukukun, kişilik hakkını, ister manastır veya şirketler olsun ister hükümetler ve denizcilik hukukunda gemiler, Yeni Zelanda'da veya Hindistan'da nehirler, Ekvador'da tüm ekosistem olsun, her şeye tanıma kudretine sahip olduğunu kabul eder.

Hukuki fiksiyonların gerçek etkileri vardır. Roma zamanlarından beri, bireylere kendi haklarını icra etmelerine müsaade eden usul mekanizmalarından kaygılanırlar. Örneğin bireylere hukuki süreçte veya hukuki işlemlerde taraf olma hakkı veren *actio in personam* gibi. İlâveten, fiksiyonlar, örneğin, evlat edinmeler veya böylesi kimselerin ölmüş sayılması gereken hallerde, bireyin aile durumunu dikkate alabilir. Nitekim İtalyan Medeni Kanunu'nun 4. maddesi, hukuki etkinin, bir kimsenin diğerinden daha uzun yaşadığına bağlı olduğu durumlarında, yine de bunun tayini imkansız olduğundan her ikisi de, kanunen, aynı anda ölmüş kabul edilir.

Hukuki fiksiyonların bu hayati gerçek-hayat etkisi, bilim insanlarını, AI robotlarının ne kapsamda hukuk sisteminde yasal boşluğa yol açtığı ve dolayısıyla, hukukun halihazırdaki hükümlerinin değiştirilmesi veya tadil edilmesi gerekip gerekmediği hususlarında dikkatlice üzerinde düşünmeye itmiştir. AI robotlarının sözleşmeler ve ticaret hukukunda hukuki kişiliği ile AI robotlarının anayasal haklarından hukuki temsilciliğinin ayrılmasıyla, bu makale, bu hukuki statüleri birbirine neden karıştırmamız gerektiği üzerinde ısrarcı olmuş ve bunu iki çıktı izlemiştir.

Bir tarafta, AI robotlarının hukuki temsilciliği hakkında, sözleşmeler ve ticaret hukuku alanlarında, kayıt veya *peculium*'un modern şekli gibi yeni türden hesap verebilirlik ve sorumlulukların belirlenmesi akla yatkındır. Amaç, insanların ve bilgisayarların kümülatif davranışlarına bağlı olan ve cezasız kalma ihtimali olan dağıtılmış sorumluluğun üstesinden gelirken hem robotik sorumluluğun hem de AI robotlarının sorumlu tutulamayan hak ihlalcileri olmalarının önüne geçmektir. Diğer taraftan, AI robotlarının hukuki kişiliği hakkında, mevcut teknoloji, günümüz AI robotlarının bir kimseye, bir şeye bu türden hukuki statü tanımayla ilişkilendirilmiş koşulları karşıladığı yönündedir. AI robotik ampirik testleri ve gelişimleri için özel bölgeler yaratmak, yaşayan laboratuvarlar gibi pek çok hukuki deneyim yöntemleriyle bu senaryolara karşı hazırlıklı olmamız gerekse de; AI robotlarının savaş alanlarında kullanımının düzenlenmesi gibi diğer türden önceliklerimiz olduğunu kabullenmemiz makuldür [4].

Dolayısıyla, 2. bölümde bahsedilen, Şubat 2017'deki Avrupa Parlamentosu'nun teklifine baktığımızda, bu çalışmanın son önerisi üç parçalı şekilde olacaktır: (i) orta vadede, AI robotlarına tam hukuki kişilik tanıyan her hipotezden kaçınmak; (ii) AI robotlarının sözleşmeler hukuku ve ticaret hukuku alanlarındaki faaliyetleri için, örneğin dağıtılmış sorumluluk durumlarındaki hukuki temsilciliğinin yeni biçimleri için öngörülen yeni türden yükümlülük ve sorumluluk olasılıklarını ciddiye almak; ve (iii) bu türden yeni yükümlülük ve sorumluluk hallerini hukuki deneyim ile teste tabi tutmak.

Bununla beraber, AI robotlarının hukuki kişiliği ile ilgili güncel tartışmalara geri döndüğümüzde, bir kimseye veya bir şeye hukuki kişiliğin tanınmasının -her zaman olduğu gibi- oldukça hassas siyasi bir mevzu olduğunu kabul etmeliyiz. Yeni Zelanda ve Hindistan'daki nehirlere veya Ekvador'daki tüm ekosisteme ek olarak, bir devlete hukukla bağlı üyeleri olarak bireylerin vatandaşlığı gibi statülerin veya koşulların karmaşası göz önüne alınmalıdır. Türklerin Almanya'daki hukuki durumunun, İtalya'daki bazı Brezilyalı futbolcuların veya ABD'deki genç mültecilerin durumunun gösterdiği gibi, bu keyfi siyasi takdir yetkisi, bazen mini bir kaosa veya saf egemen keyfiliğe dönüşebilmektedir. Dolayısıyla yakın zamanda Suudi Arabistan'ın Sophia'yı vatandaş olarak kay-

detmesi şaşırıcı değildir. Bu olay akıllara, Suetonius'un *On İki Caesar'ın Yaşamı* (MS 121) eserinde Caligula'nın atı Incitatus'ü senatör yapma planını anlatır ve "at, büyük mevki sahiplerini, bu türden etkinliklerde konukları eğlendirmek için hazır bulunan kölelerle dolu bir evde kendisiyle yemek yemeğe davet edecektir" şeklinde ekler.

Incitatus'dan Sophia'ya, bu çalışma, hukuki kişilik tanımının hangi durumlarda bir anlam ifade edip etmeyeceğini değerlendirerek veya hangi durumlarda büyük bir şans ve siyasi belirsizlik meselesi haline geldiğini normatif nedenler üzerinde irdeler. Şirketler gibi tüzel kişiler durumunda, siyasi kararlar daha çok yeterlik, mali şeffaflık, hesap verilebilirlik ve benzerleri ile ilgilidir. İnsan emsalleri durumunda ise, referans noktası haysiyet, bilinç, öz değer ve benzerleridir. Şüphesiz, kanun koyucuların robotları vatandaşı veya atları senatör yapma gibi tuhaf kararlarından kaçınamayız. Ancak Caligula'nın atından günümüz Sophia'sına, "kişiler" hakkında siyasi kararları saçma olduğunda ve mahkemeler de mantiki temelleri olmaması nedeniyle kararı bozarken, temel hukuki ilkeler konuyu berraklaştırır.

Kaynak: Bu çalışmada hiçbir dış mali destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışmasının mevcut olmadığını beyan eder.

REFERANSLAR

1. Reynolds, C.; Ishikawa, M. Robotic Thugs. In *Ethcomp*; Bynum, T.W., Rogerson, S., Murata, K., Eds.; Global e-SCM Research Center & Meiji University: Tokyo, Japonya, 2007; s. 487-492.
2. Pagallo, U. The Human Master with a Modern Slave? Some Remarks on Robotics, Ethics, and the Law. "Backwards, Forwards and Sideways" içerisinde, *Changes of ICT*; Arias-Oliva, M., Bynum, T.W., Rogerson, S., Torres-Corona, T., Eds.; Universitat Rovira I Virgili: Tarragona, İspanya, 2010; s. 397-404.
3. Pagallo, U. The Adventures of Picciotto Roboto: AI and Ethics in Criminal Law. In *The Social Impact of Social Computing*; Bissett, A., Light, A., Lauener, A., Rogerson, S., Ward Bynum, T., Eds.; Sheffield Hallam University: Sheffield, Birleşik Krallık, 2011; s. 349-355.
4. Pagallo, U. *The Laws of Robots: Crimes, Contracts, and Torts*; Springer: Dordrecht, Hollanda, 2013.
5. Bryson, J.J.; Diamantis, M.E.; Grant, T.D. Of, for, and by the People: The Legal Lacuna of Synthetic Persons. *Artif. Intell. Law* 2017, 23, 273-291. [CrossRef]
6. UN World Robotics. *Statistics, Market Analysis, Forecasts, Case Studies and Profitability of Robot Investment*; Edited by UN Economic Commission for Europe and Co-Authored by the International Federation of Robotics; UN Publication: Cenova, İsviçre, 2005.
7. Gogarty, B.; Hagger, M. The Laws of Man over Vehicle Unmanned: The Legal Response to Robotic Revolution on Sea, Land and Air. *J. Law Inf. Sci.* 2008, 19, 73-145.
8. Singer, P. *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century*; Penguin: Londra, Birleşik Krallık, 2009.
9. Pagallo, U. Robots of Just War: A Legal Perspective. *Philos. Technol.* 2011, 24, 307-323. [CrossRef]
10. Bekey, G.A. *Autonomous Robots: From Biological Inspiration to Implementation and Control*; The MIT Press: Cambridge, MA, ABD; Londra, Birleşik Krallık, 2005.
11. Simon, H. *The Shape of Automation for Men and Management*; Harper & Row: New York, NY, ABD, 1965.
12. Minski, M. *Computation: Finite and Infinite Machines*; Prentice-Hall: Englewood Cliffs, NJ, ABD, 1967.
13. OSTP; National Science and Technology Council Networking and Information Technology; Research and Development Subcommittee; National Science and Technology Council Networking and Information Technology. *The National Artificial Intelligence Research and Development Strategic Plan*; OSTP: Washington, DC, ABD, 2016.
14. Hildebrandt, M. From Galatea 2.2 to Watson and back? *Human Law and Computer Law: Comparative Perspectives* içerisinde; Hildebrandt, M., Gaakeer, J., Eds.; Springer: Dordrecht, Hollanda, 2011.
15. Chopra, S.; White, L.F. *A Legal Theory for Autonomous Artificial Agents*; The University of Michigan Press: Ann Arbor, MI, ABD, 2011.
16. Karnow, C.E.A. Liability for Distributed Artificial Intelligence. *Berkeley Technol. Law J.* 1996, 11, 147-183.
17. Lerouge, J.-F. The Use of Electronic Agents Questioned under Contractual Law: Suggested Solutions on a European and American level. *John Marshall J. Comput. Inf. Law* 2000, 18, 403.

18. Weitzenboeck, E.M. Electronic Agents and the Formation of Contracts. *Int. J. Law Inf. Technol.* 2001, 9, 204-234. [CrossRef]
19. Bayern, S.; Burri, T.; Grant, T.D.; Häusermann, D.M.; Möslin, F.; Williams, R. Company Law and Autonomous Systems: A Blueprint for Lawyers, Entrepreneurs, and Regulators. *Hastings Sci. Technol.Law J.* 2017, 9, 135-162. [CrossRef]
20. Pagallo, U. The Group, the Private, and the Individual: A New Level of Data Protection? In *Group Privacy: New Challenges of Data Technologies*; Taylor, L., Floridi, L., van der Sloot, B., Eds.; Springer: Dordrecht, Hollanda, 2017; s. 159-173.
21. Pagallo, U.; Quattrocchio, S. The Impact of AI on Criminal Law, and Its Twofold Procedures. In *The Research Handbook of the Law of Artificial Intelligence*; Barfield, W., Pagallo, U., Eds.; Elgar: Cheltenham, Birleşik Krallık, 2018.
22. Pagallo, U. AI and Bad Robots: The Criminology of Automation. In *The Routledge Handbook of Technology, Crime and Justice*; McGuire, M.R., Holt, T.J., Eds.; Routledge: London, UK; New York, NY, ABD, 2017; s. 643-653.
23. Pagallo, U. LegalAIze: Tackling the Normative Challenges of Artificial Intelligence and Robotics through the Secondary Rules of Law. In *New Technology, Big Data and the Law. Perspectives in Law, Business and Innovation*; Corrales, M., Fenwick, M., Forgó, N., Eds.; Springer: Singapur, 2017; s. 281-300.
24. Singer, P. *Practical Ethics*; Cambridge University Press: Cambridge, Birleşik Krallık, 2011.
25. Solum, L.B. Legal personhood for artificial intelligence. *N. C. Law Rev.* 1992, 70, 1231-1287.
26. Hallevy, G. *Liability for Crimes Involving Artificial Intelligence Systems*; Springer: Dordrecht, Hollanda, 2015.
27. Hildebrandt, M.; Koops, B.-J.; Jaquet-Chiffelle, D.-O. Bridging the Accountability Gap: Rights for New Entities in the Information Society? *Minn. J. Law Sci. Technol.* 2010, 11, 497-561.
28. Coudert, A.P. *Leibniz and the Kabbalah*; Kluwer Academic: Boston, MA, USA; Londra, Birleşik Krallık, 1995.
29. Pagallo, U. From Automation to Autonomous Systems: A Legal Phenomenology with Problems of Accountability. In *Proceedings of the International Joint Conferences on Artificial Intelligence Organization (IJCAI-17)*, Melbourne, Avustralya, 17-23 August 2017.
30. Pagallo, U. Three Lessons Learned for Intelligent Transport Systems that Abide by the Law. *JusLetterIT*.
Online olarak erişilebilir: http://jusletter-it.weblaw.ch/issues/2016/24-November-2016/three-lessons-learne_9251e5d324.html (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2016).
31. Pizzetti, F. *Intelligenza Artificiale, Protezione dei Dati e Regolazione*; Giappichelli: Torino, İtalya, 2018. (İtalyanca)
32. De Saxoferrat, B. Commentary on *Digestum Novum*. In *Commentaria*; Il Cigno: Roma, İtalya, 1996.